אַהֲדַר לֵיהּ כְּלִילָא דְּיָילֵי – עשה לו הורדוס עטרה סביבות עיניו מעור קיפוד ששערו קשה כמחטים, ושערות אלו נַקְרִינְהוּ לְעֵינֵיהּ – ניקרו את עיני בבא בן בוטא, והתעוור.

יוֹמָא חַד, אָתָא וְיָתִיב קַמֵּיהּ – יום אחד, בא הורדוס וישב לפניו, ורצה לנסותו, אָמַר לו הורדוס, חֲזִי מַר הַאי עַבְדָּא כִּישָׁא מַאי קָא עָבִיד – יראה אדוני, מה עשה העבד הרע הזה [–הורדוס], שהרג את כל החכמים, ולא הכירו בבא בן בוטא, שהיה עיור. אָמַר לֵיהּ בבא בן בוטא, מַאי אֶעֱבִיד לֵיהּ – מה יכול אני לעשות לו. אָמַר לֵיהּ, נַלְטֵיֵיהּ מַר – יקללנו אדוני. אָמַר לֵיהּ, [כְּתִיב] (קהלת י כ) גַּם בְּמַדָּעֲךָ, מֶלֶךְ אַל תְּקַלֵּל' – אפילו במחשבתך אל תקלל מלך.

אָמַר לֵיהּ הורדוס, הַאי, לָאו מֶלֶךְ הוּא, שהרי הוא עבד הפסול למלכות, ונטל את המלוכה בזרוע. אָמַר לֵיהּ בבא בן בוטא, וְלֵיחֱוֵי עֲשִׂיר בְּעַלְמָא – אף אם אינו אלא אדם עשיר, איך אקללנו, וַהרי כְּתִיב (שם) 'וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל תְּקַלֵּל עָשִׁיר'. ועוד, לֹא יְהֵא דינו אֶלָּא כְּנָשִׁיא, וּכְתִיב (שמות כב כז) 'וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר' [–לא תקלל]. אָמַר לֵיהּ הורדוס, משמעות הלשון 'בעמך' היא בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ, וְהַאי – אדם זה, הורדוס, לָאו עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ הוא, שהרי רשע הוא, ומותר לקללו. אָמַר לֵיהּ בבא להורדוס, מִסְתַּפְּיָנָא מִינֵיהּ – מפחד אני ממנו, שמא ישמע שקיללתיו ויהרגני. אָמַר לֵיהּ הורדוס, לֵיכָּא אִינִישׁ דְּאָזִיל דְּלֵימָא לֵיהּ – אין אדם שילך ויאמר לו זאת, דַּאֲנָא וְאַתְּ יָתְבִינָא – שכן רק אני ואתה יושבים כאן. אָמַר לֵיהּ בבא בן בוטא, כְּתִיב (קהלת י כ) 'כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל וּבַעַל כְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר', ויש לחשוש שיוודע לו הדבר. אָמַר לֵיהּ הורדוס, אֲנָא הוּא – אני הוא הורדוס, וְאִי חַוֵּאי לֵיהּ רַבָּנָן דְּחָרֵי רַבָּנָן כּוּלֵי הַאי – ואילו הייתי יודע שהחכמים זהירים כל כך, לֹא הֲוָה קָטֵילְנָא לְהוּ – לא הייתי הורגם. והמשיך לשואלו, מַאי הַשְׁתָּא שהרגתים, מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא – מה תקנתי, ובמה אכפר על חטאי.

אָמַר לֵיהּ בבא בן בוטא, הוּא [–הורדוס] כְּבָה אוֹרוֹ שֶׁל עוֹלָם בהריגת החכמים, דִּכְתִיב (משלי ו כג) 'כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר', הרי שהתורה קרויה אור, והריגת החכמים העוסקים בה כיבתה אור זה, לכן דרך התשובה היא שֵׁילֵךְ וְיַעֲסוֹק בְּאוֹרוֹ שֶׁל עוֹלָם, כלומר בבנין בית המקדש, דִּכְתִיב לגביו (ישעיה ב ב) 'וְנָהֲרוּ אֵלָיו [–יקבלו ממנו אור] כָּל הַגּוֹיִם'. אִיבָּא דְּאָמְרִי, דְּהָכִי אָמַר לֵיהּ בבא בן בוטא, הוּא מֵימָא עֵינוֹ שֶׁל עוֹלָם בהריגת החכמים, דִּכְתִיב לגבי טעות של הסנהדרין 'וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה [–הסנהדרין] נֶעְשְׂתָה לִשְׁגָגָה' (במדבר טו כד) הרי שהחכמים נקראו עינים, לכן דרך התשובה היא, שֵׁילֵךְ וְיִתְעַסֵּק בְּעֵינוֹ שֶׁל עוֹלָם, כלומר בבנין בית המקדש, דִּכְתִיב (יחזקאל כד כא) 'הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם מַחְמַד עֵינֵיכֶם', הרי שנקרא המקדש 'מחמד עין'.

אָמַר לֵיהּ הורדוס, מַסְתְּפֵינָא מִמַּלְכוּתָא – פוחד אני ממלכות רומי, ששלטה באותו זמן על עם ישראל, ויכעסו עלי אם אבנה מחדש את המקדש. אָמַר לֵיהּ בבא בן בוטא, שַׁדַּר שְׁלִיחָא – שלח לרומיים שליח לבקש מהם רשות לבנות את בית המקדש מחדש, וְלֵיזִיל שַׁתָּא – וילך השליח במשך שנה, וְלֵיעַכַּב שַׁתָּא – ויתעכב ברומי שנה, וְלֶהְדַר שַׁתָּא – ויחזור במשך שנה, אַדְּהָכִי וְהָכִי סָתְרִית לֵיהּ] וּבָנֵית לֵיהּ] – ובינתיים תסתור את המקדש ותבנהו מחדש. ואכן עָבַד הָכִי – עשה הורדוס כדבריו.

כשהגיע השליח למלכות רומי, שָׁלְחוּ לֵיהּ הרומיים להורדוס, אִם לֹא סָתַרְתָּהּ עדיין את בית המקדש, אַל תִּסְתּוֹר. וְאִם סְתַרְתָּהּ, אַל תִּבְנֵי מחדש. וְאִם סְתַרְתָּהּ וּבָנֵיתָ, עֲבָדֵי בִּישָׁא – עבד רע, כָּתַר דָּעֲבָדִין מְתַמְלְכִין – וכי לאחר שעושים מעשה באים להמלך וליטול רשות, אִם יֵינְךָ עָלָךְ, סְפָרְךָ כָּאן – אם כלי מלחמתך עליך, ואתה מתגאה שהרגת את אדוניך החשמונאים בכח הזרוע, הרי ספר יחוסך נמצא כאן בידינו, ובו כתוב לֹא רֶכָא וְלֹא בַּר רֶכָא הוּרְדּוֹס – הורדוס אינו מלך ולא בן מלך, אלא [עַבְדָּא] קְלַנְיָא מִתְעַבְּיָד – עבד שנעשה בן חורין מאליו. ומבארת הגמרא: מַאי רֶכָא, לשון מַלְכוּתָא, דִּכְתִיב לאחר שהרג יואב בן צרויה את אבנר בן נר, שאמר דוד (שמואל ב' ג לט) 'וְאָנֹכִי הַיּוֹם רַךְ וּמְשׁוּחַ מֶלֶךְ' – כאילו היום נמשחתי למלך, ואיני יכול להעניש את יואב. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא, שכשהכתירו את יוסף למושל על ארץ מצרים נאמר (בראשית מא מג) 'וַיַּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ', ומוכח שלשון 'רכא' הוא לשון מלכות.

הגמרא מתארת את בית המקדש שבנה הורדוס: אָמְרִי, מִי שֶׁלֹּא רָאָה את בִּנְיַן הוּרְדּוֹס, לֹא רָאָה בִּנְיָן נָאֶה [מֵימָיו]. מבארת הגמרא: בְּמַאי בְּנָיֵיהּ – במה בנאו, שנראה כה יפה, אָמַר רַבָּה, בְּאַבְנֵי שַׁיָּשָׁא וּמַרְמָרָא – באבני שיש ירוק ושיש לבן. אִיבָּא דְּאָמְרִי, שַׁיָּשָׁא וּמַרְמָרָא – שיש צבוע כעין כחול, שיש ירוק ושיש לבן. אַפֵּיק שַׁפָּה וְעַיֵּיל שַׁפָּה – הוציא שורת אבנים והכניס שורת אבנים, כלומר, היתה שורה בולטת ושורה שקועה, כְּדֵי הֵיכִי דְּנִקְבֵּיל סִידָּא – כדי שהסיד ידבק בבנין ולא יפול. וְסָבַר הורדוס לְמִשְׁעֵיֵיהּ בְּדַהֲבָא – לצפות את הבנין בזהב, אַךְ אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן, שַׁבְּקֵיהּ – הנח אותו כך, דְּהָכֵי שַׁפִּיר טְפֵי – כך יפה יותר, דְּמֵיחֲזֵי כִּי אִידְוָותָא דְּיַמָּא – שנראה כגלי הים שנעים ונדים, והעין משתעשעת בראייתם.

מקשה הגמרא: וְכָבָא בַּר בּוּטָא, הֵיכִי עָבַד הָכִי – כיצד עשה כך, לתת עצה להורדוס, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתֵּימָא – ויש אומרים שאמר זאת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ דָּנִיאֵל, מִפְּנֵי שֶׁהִשִּׁיא עֵצָה לְנְבוּכַדְנֶצַּר לאחר שחלם שתבוא עליו פורענות, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ד כד-כו) שאמר לו דניאל 'לָהֵן מַלְכָּא – באמת אתה המלך, מִלְּכִי יִשְׁפַּר עָלָךְ – עצתי תיטב בעיניך, וַחֲטָאָךְ בְּצִדְקָה פְרָק – ותפרוש את חטאך בצדקה, וַעֲוֵיתָךְ בְּמִחַן עֲנָיִן – ואת עוונך בחנינת עניים, הֵן תֶּהֱוֵה אַרְכָה לְשַׁלְוְתָךְ' וְגוֹ' – אז תהיה ארכיות לשלומך להנצל מהרעה, וּכְתִיב 'כֹּלָּא מְטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא' – כל חלום הפורענות התקיים ובא על נבוכדנצר, וּכְתִיב שאכן לא באה הפורענות עליו מיד, אלא '(ו)לִקְצַת יַרְחִין תְּרֵי עַשַׂר' וְגוֹ' – רק לאחר שנים עשר חודש, ולהלן יבואר מה היה עונשו של דניאל על שנתן לו עצה זו. ואם כן קשה, מדוע בבא בן בוטא יעץ להורדוס כיצד לתקן את חטאו.

מתרצת הגמרא שני תירוצים: אִיבָּעֵית אֵימָא, שַׁאנִי עָבְדָא, דְּאִיחַיֵּיב בְּמִצְוֹת – שונה דין העבד, שכיון שחייב במצוות מותר להורות לו דרך תשובה, ורק בגוי הדבר אסור. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, שַׁאנִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דְּאִי לָא מַלְכוּת לֹא מְתַבְּנֵי – העצה לבנות את בית המקדש שונה משאר עצות, כיון שאם המלכות לא תבנהו, אין מי שיבנהו, ולכן היה מותר לבבא בן בוטא לייעץ כן להורדוס.

מברר הגמרא: וְדָנִיאֵל, מְנָלָן דְּאִיעַנַּשׁ – היכן מצינו שנענש. אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב (אסתר ד ה) 'וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ', וְאָמַר רַב, 'הֲתָךְ' זֶה דָּנִיאֵל, אם כן הֲנֵיחָא לְמַאן דְּאָמַר שנקרא דניאל 'התך' משום שֶׁבימי אחשורוש חֻתְכוּהוּ והורידוהו מִגְּדוּלָּתוֹ שהיתה בימי בלשאצר ודריוש וכורש, שהיה אז מושל על שליש המלכות, הרי שזה היה עונשו, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שנקרא דניאל 'התך' משום שֶׁכָּל דִּבְרֵי מַלְכוּת נֶחְתָּכִין עַל פִּיו, ולא ירד מגדולתו, מַאי אִיבָּא לְמֵימַר – מנין לנו שנענש. משיבה הגמרא: דניאל נענש בכך דְּשַׁדְיוּהוּ לְגוּבָּא דְּאַרְיָוָתָא – שזרקו המלך לגוב האריות, כמבואר בספר דניאל (ו יז).

שנינו במשנה: השותפים שרצו לעשות מחיצה וכו' הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. שואלת הגמרא: לשון 'הַכֹּל כמנהג המדינה' לְאַתּוֹיֵי מַאי – מה באה לרבות, והרי כבר התבארו במשנה סוגי כתלים שונים. משיבה הגמרא: לְאַתּוֹיֵי אַתָּרָא דִּנְהִירִי בְּהוּצָא וְדַפְנָא – לרבות מקום שנהגו לבנות את הכותל בלולבי דקלים וענפי עץ ערמון, שאף במקום כזה בונים כמנהג המדינה, אף שזהו כותל חלש מאד.

שנינו במשנה: לְפִיכָךְ אִם נָפַל הַכּוֹתֶל, הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם, ומלשון 'לפיכך' משמע שרק מחמת ששניהם חייבים בבניית הכותל לכן 'המקום והאבנים של שניהם'. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא שהאבנים שנפלו שייכים לשניהם, אף אם לא היו שניהם חייבים בבניית הכותל, שהרי האבנים מונחים ברשות שניהם יחד, ומדוע נקטה המשנה לשון 'לפיכך'. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרכה לשון 'לפיכך' אלא לאופן דְּנָפַל הכותל לִרְשׁוּתָא דְּחַד מִינַּיְיהוּ – לרשות אחד מהם, אִי נָמֵי – או באופן שאמנם נפלו לרשות שניהם, אלא דְּפַנְּיָנְהוּ חַד לִרְשׁוּתָא דִּידֵיהּ – שקדם האחד

המשך בעמוד צז

ופינה אותם לרשותו, וטוען שכל האבנים שלו, מַהוּ דְּתֵימָא – שמא
נאמר דְּנֵיחֵי אִידָךְ הַמּוֹצִיא מֵחֲבִירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה – שיחשב השני
כמוציא את האבנים מחבירו, ועליו להביא ראיה לכך שהאבנים
של שניהם, קָא מַשְׁמַע לָן שאין זה כך, אלא כיון שיש חזקה
ששניהם בנו את הכותל, האבנים שייכים לשניהם, אף אם אחד
מהם מוחזק בהם.

שנינו במשנה: וְכֵן בְּגִינָה, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּר מְחַיְּבִין אוֹתוֹ. מקשה
הגמרא: הָא גּוּפָא קַשְׁיָא – משנה זו מצד עצמה קשה היא, אָמְרַת
ברישא 'וְכֵן בְּגִינָה, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּר, מְחַיְּבִין אוֹתוֹ', ומשמע שרק
מחמת המנהג מחייבים אותו לגדר, הָא סְתָמָא – אבל אם אין
מנהג קבוע, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לגדר. ועתה אֵימָא סֵיפָא, בה שנינו,
אֲבָל בְּקָעָה, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְגַדֵּר, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לגדר,
ומשמע, הָא סְתָמָא – אבל אם אין מנהג, מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לגדור. ואם
כן קשה, הַשְׁתָּא, אם בִּסְתָם גִּינָה, שהיזק הראיה שלה קשה, אָמְרַת
שאם אין מנהג, לֹא – אינו חייב לגדור, סְתָם בְּקָעָה מֵיבַּעְיָא – וכי
צריך לומר שבסתם בקעה, שהיזק הראיה שלה קל, לא יהיו
חייבים לגדור, והרי פשוט הדבר, ואם כן איך יתכן שתאמר
המשנה בהיפך, שבסתם בקעה חייבים לגדור.

מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר התנא במשנתינו, וְכֵן סְתָם
גִּינָה, כלומר גינה הנמצאת במקום שאין בו מנהג, דינה כחצר
שהוזכרה ברישא שמחייבים אותו לגדור, כיון שהיזק הראיה שלה
קשה, וְהמשך דברי התנא אינם שייכים לגינה, אלא הוא דין חדש,
ש'בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּר' והיינו בִּבְקָעָה הנמצאת במקום שנהגו
לגדור, מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לגדור. ועל זה המשיכה המשנה ואמרה
'ובבקעה, מקום שנהגו שלא לגדור, אין מחייבין אותו'. ונמצא,
שרק לגבי בקעה יש חילוק אם נהגו לגדור או לא, אבל בגינה
לעולם חייבים לגדור.

דוחה רבא: אָמַר לֵיהּ רָבָא לאביי, אִם כֵּן, מַאי לשון 'אֲבָל בבקעה'
שכתבה המשנה לפני הדין של 'מקום שנהגו שלא לגדור', והרי
לדבריך גם הדין הקודם עוסק בבקעה, והיתה המשנה צריכה
לומר 'אבל מקום שלא נהגו לגדור'.

רבא מתרץ באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רָבָא, הָכִי קָתָנֵי, מה ששנינו 'וכן
בגינה, מקום שנהגו לגדור', אין הכוונה לגינה שעומדת במקום
שנהגו לגדור, אלא וְכֵן סְתָם גִּינָה, העומדת במקום שאין בו מנהג,
בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּר כָּמֵי [–היא נחשבת], וּמְחַיְּבִין אוֹתוֹ לגדור. אֲבָל
סְתָם בְּקָעָה, העומדת במקום שאין בו מנהג, בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא נָהֲגוּ כָּמֵי
– דינה כבקעה הנמצאת במקום שנהגו שלא לגדור, וְאֵין מְחַיְּבִין
אוֹתוֹ לגדור.

שנינו במשנה: אֶלָּא אִם רָצָה, כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וּבוֹנֶה, וְעוֹשֶׂה חָזִית.
מבררת הגמרא: מַאי חָזִית – מה היא 'חזית' זו, שעשייתה מוכיחה
מי מהשותפים בנה את הכותל. מבארת הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא,
אַבַּפַּיָּיהּ לֵיהּ לְקִרְנָא לְבַר – יכוף את ראש הכותל לבחוץ, לצד
חבירו, כלומר יחבר בראשו אבנים וטיט, ותהיה בליטה זו שבכותל
יוצאת לצד חבירו.

שואלת הגמרא: וְנַעֲבִיד מִלְּיָיו – מדוע לא יעשה בליטה זו כלפי
פנים, כלומר לצד שלו. משיבה הגמרא: אם עשיית החזית תהיה
לצד בונה הכותל, יש לחשוש שלאחר זמן עָבִיד חַבְרֵיהּ נַמִּי מִלְּבַר
– יעשה גם חבירו חזית מצידו, ותהיינה שתי חזיתות, וְאָמַר השני,
דִּידִי וְדִידֵיהּ הוּא – 'שלי ושלו הוא', כלומר, בנינו יחד את הכותל,
וכמבואר במשנה שאם שניהם בונים יחד עושים שתי חזיתות.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי, הַשְׁתָּא נַמִּי, שהוא עושה חזית לצד
חבירו, יש לחשוש דְּנַיְּיחֵי לֵיהּ חַבְרֵיהּ – שיחתוך חבירו חזית זו
שכפופה לצידו, וְכיון שלא תהיה חזית כלל, אָמַר, דִּידִי וְדִידֵיהּ הוּא,
ולכן לא עשינו חזית. משיבה הגמרא: גְּזוּזָא מֵידַע יָדֵיעַ – חזית
שנחתכה, מקומה מוכיח עליה שהיתה כאן חזית, ולא יוכל לטעון
ששניהם עשאוה.

הגמרא מביאה ביאור אחר לאופן עשיית חזית: אִיכָּא דְּאָמְרֵי, שכך
אָמַר רַב הוּנָא, מִיכְּפָא לְקִרְנָא מִלְּיָיו – יכוף את ראש הכותל כלפי
פנים, שיהיה בולט לצד שלו. שואלת הגמרא: וְנַעֲבֵד מִלְּבַר – מדוע
לא יעשה את החזית לצד חבירו. משיבה הגמרא: אם כן יש
לחשוש דְּנַיְּיחֵי לֵיהּ חַבְרֵיהּ – שמא יחתכנה חבירו, וְאָמַר דִּידִי וְדִידֵיהּ
הוּא. שואלת הגמרא: אִי הָכִי, הַשְׁתָּא נַמִּי, שהחזית בפנים, לַיֵּיף לֵיהּ
חַבְרֵיהּ – יעשה חבירו חזית גם מהצד שלו, וְאָמַר, דִּידִי וְדִידֵיהּ הוּא.
משיבה הגמרא: לִיפּוֹפָא מֵידַע יָדֵיעַ – ניכר על הכותל האם החזית
נעשתה לאחר גמר הבניה. מקשה הגמרא: וְהָא 'עושה חזית
מַבַּחוּץ' קָתָנֵי במשנה, ולדעת האיבא דאמרי, החזית נעשית
מבפנים. אומרת הגמרא: אכן קַשְׁיָא – קשה לשון המשנה על
ביאור זה.

הגמרא מביאה ביאור אחר באופן עשיית החזית: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,

נְשַׁעֲיֵיהּ בְּאַמְּתָא מִלְּבַר – יהא טח בטיט את האמה העליונה שבכותל, מבחוץ. שואלת הגמרא: וְנֵיעֲבֵד מִלְּגָיו – מדוע לא יטייח אמה זו מבפנים, בצד שלו. משיבה הגמרא: יש לחשוש דֶּעֱבִיד חַבְרֵיהּ מִלְּבַר – יעשה גם חבירו כן, מבחוץ, בצידו שלו, וְאָמַר דִּידִי וְדִידֵיהּ הוּא. שואלת הגמרא: אִי הָכִי, הַשְׁתָּא נַמִּי שעושה חזית מבחוץ, נחשוש דְּקָפֵיל לֵיהּ חַבְרֵיהּ – שיקלף חבירו את הטיט ולא תהא חזית כלל, וְאָמַר, דִּידִי וְדִידֵיהּ הוּא. משיבה הגמרא: קִילּוּפָא מֵידַע יָדֵיעַ – קילוף הטיט מהכותל ניכר הוא, וידעו שהלה קילף את החזית ברמאות.

הגמרא דנה בעשיית חזית במחיצת ענפים. אומרת הגמרא: מחיצה העשויה מהוצָא – לולבי דקלים, כיצד היא נעשית, אָמַר רַב נַחְמָן, סִינּוּפֵי יְרֵיכֵי מִלְּבַר – יסב את ראשי ההדוצין שהסתיימה קליעתן לצד חבירו. שואלת הגמרא: וְנֵיעֲבֵד מִלְּגָיו – מדוע לא יסב אותם לצד שלו. משיבה הגמרא: אם כן, עֲבִיד נַמִּי חַבְרֵיהּ מִלְּבַר – גם חבירו יסב אותם לצד שלו, וְאָמַר, דִּידִי וְדִידֵיהּ הוּא. שואלת הגמרא: אִי הָכִי, הַשְׁתָּא נַמִּי שמיסב אותם לצד חבירו, נֵייוֵי וְשָׁדֵי לֵיהּ – נחשוש שיחתכם חבירו ויזרקם, ולא תהא חזית כלל, וְאָמַר, דִּידִי וְדִידֵיהּ הוּא. משיבה הגמרא: מַשְׁרִיק לֵיהּ טִינָא – יתן טיט על ראשי ההוצין, ויהא ניכר אם יחתכם. שואלת הגמרא: הַשְׁתָּא נַמִּי, אָתֵי חַבְרֵיהּ וְקָלֵיף לֵיהּ – עדיין יכול חבירו לקלף טיט זה. משיבה הגמרא: קִילּוּפָא מֵידַע יָדֵיעַ – קילוף הטיט ניכר הוא.

מביאה הגמרא דעה אחרת לגבי מחיצת נצרים: אַבָּיֵי אָמַר, אכן לא שייכת חזית במחיצת הוצין, כיון שקילוף הטיט אינו ניכר ויוכל הלה לקלפו, ולכן מחיצת הוצָא, לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא – אין לו תקנה להיצנע מרמאים אֶלָּא בְּשִׁטָּרָא, שיכתבו לו עדים שטר שהוא לבדו עשאו, ואם עשו שניהם, יכתבו בשטר ששניהם עשאוהו.

שנינו במשנה: אבל בבקעה וכו' אֲבָל אִם עָשׂוּ מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם בונין את הכותל באמצע ועושין חזית מכאן ומכאן. מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבָא מִפְּרִיזְקָא לְרַב אַשִׁי, מדוע כששניהם בונים יחד עליהם לעשות שתי חזיתות, והרי אפשר שלֹא יַעֲשׂוּ חזית לֹא זֶה וְלֹא זֶה, ויהא מוכח ששניהם בנוהו. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב אשי, לֹא צְרִיכָא אלא לאופן דְּקָדִים חַד מִנַּייהוּ וְעָבַד דִּידֵיהּ – שהקדים אחד מהם ועשה חזית מבחוץ, כראיה שהכותל שלו, וְאִי לֹא עָבִיד חַבְרֵיהּ – ואם לא יעשה גם חבירו חזית, אָמַר דִּידֵיהּ הוּא – יטען הראשון שהכותל רק שלו, ולכן יעשו שתי חזיתות.

תמה עליו רבא מפרזיקא: וְתָנָא, תַּקָּנְתָּא לְרַמַּאֵי קָא מַשְׁמַע לָן – וכי בא התנא לומר תקנות להנצל מרמאים, והרי אין זו דרכו של התנא. אָמַר לֵיהּ רב אשי, וְרֵישָׁא לַאו תַּקָּנְתָּא לְרַמַּאֵי הוּא – וכי האמור ברישא שאם אחד מהם בנה לבדו יעשה חזית, אין זו תקנה להיצנע מרמאים. אָמַר לֵיהּ רבא מפרזיקא, בְּשִׁלְמָא רֵישָׁא, תָּנָא דִּינָא – שנה התנא את עיקר הדין, שבבקעה אין חיוב לגדור, וּמְשׁוּם דִּינָא – אגב הדין תָּנָא גם תַּקָּנְתָּא של עשיית חזית, אֶלָּא בְּסֵיפָא, דִּינָא קָתָנֵי דְּקָתָנֵי תַּקָּנְתָּא – וכי נשנה בה דין, שאגבו נשנתה גם התקנה, והרי אין בסיפא חידוש דין, שפשוט שאם רצו שניהם בונים את הכותל באמצע, ולא מסתבר שהסיפא באה רק להשמיע תקנה לרמאים.

מתרצת הגמרא: אָמַר רָבִינָא, גם בסיפא יש חידוש, דְּהָכָא, בְּמחיצת הוּצֵי [–נצרים] עָסְקִינַן, ונשנה דין זה לְאַפּוֹקֵי מִדְּעתו דְּאַבָּיֵי לעיל, דְּאָמַר שמחיצת הוּצָא לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא אֶלָּא בְּשִׁטָּרָא, כיון שאי אפשר לעשות בה חזית, קָא מַשְׁמַע לָן התנא במשנה יתירה זו דְּאַף במחיצת הוצא, בָּחֲזִית סָגֵיא – די בעשיית חזית, כלומר, אפשר לעשות חזית בכותל הוצא, וכרב נחמן החולק על אביי, ולכן אם עשה אחד מהם חזית, יעשה כן גם חבירו.

משנה

המשנה דנה בבני אדם שיש להם שדות סמוכות, ואחד מהם בנה גדר המשמשת גם את חבירו: הַמַּקִּיף אֶת חֲבֵירוֹ מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתָיו – אדם שיש לו שלש שדות מסביב לשדה חבירו, וְגָדַר אֶת הרוח הָרִאשׁוֹנָה וְאֶת הַשֵּׁנִיָּה וְאֶת הַשְּׁלִישִׁית שבין שדותיו לשדה חבירו, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ – את הניקף, לשלם למקיף, שהרי התבאר לעיל (ע"א) שסתם בקעה היא מקום שנהגו שלא לגדור, ואינו יכול לחייבו להשתתף בהוצאות הגדירה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אִם עָמַד הניקף וְגָדַר אֶת הרוח הָרְבִיעִית, גילה דעתו שנוח לו בגדרות המקיף, וּמַגְלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל – משלם למקיף חצי מהוצאות גדירת שלשת הרוחות הראשונות.

גמרא

הגמרא פוסקת כרבי יוסי, ומבארת את דעתו: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר, אִם עָמַד וְגָדַר אֶת הָרְבִיעִית מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל. מוסיף שמואל ומבאר את דעת רבי יוסי, לֹא שָׁנָא – אין חילוק בין אופן שעָמַד הניקף וגדר את הרביעית, וְלֹא שָׁנָא אם עָמַד המַקִּיף וגדרה, לעולם חייב הניקף לשלם למקיף את חלקו בגדרותיו, כיון שעתה הוא גדור מארבע רוחותיו.

הגמרא מביאה מחלוקת בדעת רבי יוסי: אִיתְּמַר, רַב הוּנָא אָמַר, מה שאמר רבי יוסי 'מגלגלין עליו את הַכֹּל' כוונתו שמשלם הניקף לְפִי מַה שָּׁנָּדַר – לפי סוג הכותל שבנה המקיף, אף אם היא גדר יקרה, וְחִייָא בַּר רַב אָמַר, 'הַכֹּל' היינו שישלם לו הניקף רק לְפִי דְּמֵי קָנִים, כלומר, לפי שווי גדר קנים, שהיא הזולה ביותר, ואף אם בנה המקיף גדר אבנים יכול הניקף לומר שדי לו בקנים, ואף זאת הוא משלם בְּזוֹל – רק שני שליש ממחיר הקנים.

מקשה הגמרא על דעת חייא בר רב: תָּנַן במשנתינו, הַמַּקִּיף אֶת חֲבֵירוֹ מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתָיו, וְגָדַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְאֶת הַשֵּׁנִיָּה וְאֶת הַשְּׁלִישִׁית, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ, ויש לדייק, הָא אם גדרו המקיף גם מהרוח הרְבִיעִית, מְחַיְּבִין אוֹתוֹ, ועתה אֵימָא סֵיפָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אִם עָמַד וְגָדַר אֶת הָרְבִיעִית מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל, והרי מדויק מהרישא שגם תנא קמא סבר כך, ואם כן במה נחלקו. וּבְשִׁלְמָא לְרַב הוּנָא, דְּאָמַר שרבי יוסי המחייב הַכֹּל לְפִי מַה שָּׁנָּדַר בָּהּ, הֵיינוּ דְּאֵיכָּא בֵּין תַּנָּא קַמָּא וְרַבִּי יוֹסֵי, דתַּנָּא קַמָּא סָבַר (הַכֹּל לְפִי) דְּמֵי קָנִים בְּזוֹל, אֵין – כן, חייב הניקף לשלם, ואילו דמי מַה שָּׁנָּדַר המקיף, לֹא, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר שמגלגלין עליו את הַכֹּל הֵיינוּ לְפִי מַה שָּׁנָּדַר המקיף, אף אם זו גדר יקרה יותר. אֶלָּא לְחִייָא בַּר רַב, דְּאָמַר שלרבי יוסי 'הַכֹּל' היינו לְפִי דְּמֵי קָנִים בְּזוֹל, מַאי אֵיכָּא בֵּין תַּנָּא קַמָּא לְרַבִּי יוֹסֵי, והרי אִי נאמר שלתנא קמא אפילו דְּמֵי קָנִים בְּזוֹל לֹא קָנְהִיב לֵיהּ – אינו נותן לו, ובזה הוא חולק על רבי יוסי, אם כן מַאי קָנְהִיב לֵיהּ – מה משלם לו, והרי דייקנו מדברי תנא קמא שאם גדר את הרביעית משלם הניקף את הכל, ומה הוא יכול לשלם פחות מדמי קנים בזול.

הגמרא מתרצת קושיא זו בכמה אופנים: אִי בָּעֵית אֵימָא, אֲנַר נְטִירָא – שכר שמירה אֵיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דתַּנָּא קַמָּא סָבַר, אֲנַר נְטִירָא, אֵין – חייב הניקף לשלם לו, וזהו סכום מועט שהיה צריך לשלם לשומר בשעה שהשדה עומדת בקמותיה, אך דְּמֵי קָנִים בְּזוֹל, לֹא. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר שלא די בזה, אלא עליו לשלם דְּמֵי קָנִים בְּזוֹל.

תירוץ שני: וְאִי בָּעֵית אֵימָא, שהמקיף גדר תחילה רק שלש רוחות, ואחר כך את הרביעית, וּרְאשׁוֹנָה, שֵׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית אֵיכָּא בֵּינַיְיהוּ, תַּנָּא קַמָּא סָבַר שדמי רְבִיעִית הוּא דְּיָהֵיב לֵיהּ, אֲבָל דמי רִאשׁוֹנָה, שֵׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, לֹא יָהֵיב לֵיהּ, לפי שבשעת עשייתם היתה שדהו פרוצה לרוח רביעית ולא הועילו לו, וכיון שיצא זכאי מבית הדין לגבי גדרות אלו, אף אחר גדירת הרביעית אינו מתחייב בהן למפרע. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, רִאשׁוֹנָה, שֵׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית נַמִּי יָהֵיב לֵיהּ.

תירוץ שלישי: אֵיכָּא בֵּינַיְיהוּ – נחלקו האם יש חילוק בין אופן שהמקיף גדר את הרביעית לבין אופן שהניקף גדרה, דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר, טַעֲמָא שהוא חייב כיון דְּעָמַד הניקף וגדר את הרביעית, דְּכיון שגילה דעתו שנוח לו בגדירת חבירו מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל, ונותן מחצית מהוצאות שלשת

המשך בעמוד צד

הגדרות, ואף שבתחילה יצא זכאי מבית דין, עתה שגילה דעתו שנוח לו בכך, חייב לשלם, אֲבָל אִם עָמַד הַמַּזִּיק וגדר את הרביעית, אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא דְּמֵי רְבִיעִית, כיון שיצא מבית דין זכאי לגבי שלשת הגדרות הראשונות, ולא גילה דעתו שנוח לו בהם. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, לֹא שָׁנָא נִזָּקִין וְלֹא שָׁנָא מַזִּיק, אִם עָמַד אחד מהם וְגָדַר את הרביעית, מְגַלְגְּלִין עָלָיו – על הניזק אֶת חֻכּוֹ. הגמרא מביאה את התירוץ השלישי באופן שונה: לְיֹשָׁנָא אַחֲרִינָא בתירוץ זה, מַזִּיק וְנִזָּקִין אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר שאפילו אִם נָדַר הַמַּזִּיק אֶת הָרְבִיעִית, נַמֵּי יָהִיב לֵיהּ הניזק מחצית מהוצאותיו על ארבעת הרוחות, וכל שכן כשגדר הניזק, וְאִילּוּ רַבִּי יוֹסֵי סָבַר, שרק אִם עָמַד הַנִּזָּקִין וְגָדַר אֶת הָרְבִיעִית, הוּא דְּיָהֵיב לֵיהּ את חלקו בדמי שלשת הרוחות, משום דְּגָלֵי דַּעְתֵּיהּ דְּנִיחָא לֵיהּ – גילה הניזק דעתו שנוח לו בגדרות אלו, אֲבָל אִם גָּדַר הַמַּזִּיק גם את הרביעית, לֹא יָהִיב לֵיהּ מִידֵי – אין הניזק נותן לו כלום, שלא גילה דעתו שרצונו בכך.